

Preek Breukelen
zondag 17 december 2017, 3^e Advent
Jesaja 60:4-9 & Matteüs 2:1-12

“Volken laten zich leiden door jouw licht, koningen door de glans van je schijnsel.”

Gemeente van Jezus Christus,

Het is misschien wat vreemd dat we nu al het verhaal hebben gelezen over het bezoek van de magiërs aan het kind in Bethlehem. Het is immers Advent, Jezus is nog niet geboren. Maar we hebben dit verhaal gelezen omdat we samen met de kinderen in deze periode de kerstal aan het vullen zijn en dan kom je niet om de drie koningen en hun kamelen heen. Eigenlijk hoort het verhaal over de wijzen uit het oosten pas te klinken op 6 januari. Nou kan het zijn dat u helemaal van slag bent en ongetwijfeld komen er nu al Kamervragen naar boven... maar laten we ook eerlijk zijn: de kerstconcerten klinken ook al twee weken lang, ook veel te vroeg, en daar ligt niemand wakker van. En in menig huiskamer staat het kerstalletje ook al uitgepakt, inclusief het kindeke Jezus. En daarbij is die kerststal overigens ook een rommeltje aan elementen uit Schrift en traditie waar niemand wakker van ligt. Een os en een ezel vinden we niet in de verhalen van Lucas en Matteüs en drie koningen op kamelen evenmin.

Toch hebben die drie koningen een interessante geschiedenis waarin ze ook een bijzondere betekenis gekregen hebben. Matteüs vertelt ons dat er magiërs uit het oosten een ster volgen. Er staat niet bij hoeveel het er zijn. Niemand weet eigenlijk precies wat die ‘magioi’, zoals het Grieks ze noemt, nu precies zijn. En er wordt ook niet verteld met welk vervoermiddel ze de reis ondernamen. We noemen ze de magiërs of de wijzen omdat zij in de sterren gelezen hebben dat er een koning geboren is. We hebben vermoedelijk in dit verhaal te doen met een soort astrologen. Dat het vervolgens koningen zijn geworden in onze kerststallen heeft alles te maken met de Jesajalezing van vandaag. Daarin wordt melding gemaakt van koningen die zich laten leiden door de ‘glans van je schijnsel’. Er wordt gesproken over een vloed van kamelen uit Midjan en Efa, en uit Seba komen ze in groten getale beladen met wierook en goud. En zo komen tenminste al twee van de geschenken uit Matteüs boven water. En waarom drie koningen? Tja, we hebben immers drie geschenken: wierook, mirre en goud. Vervolgens krijgen gaandeweg deze drie koningen een kleurtje waarmee ze samen de dan bekende wereld vertegenwoordigen: Europa, Azië en Afrika. Met andere woorden: de hele wereld zoekt het pasgeboren kind, iedereen stroomt samen alsof de profetie van Jesaja waarheid geworden is. Nou krijgen die drie koningen ook nog de namen Caspar, Baltasar en Melchior maar daar ga ik verder even niet op in.

Zo ziet u dat zo’n stal een hoge mate van folklore kent. Omdat een groot deel niet Bijbels is, zou je kunnen zeggen dat je die hele stal maar overboord moet gooien. Maar dat zou jammer zijn. Het is immers ook een poging in de traditie om betekenis te vinden voor die geboorte van Jezus. En dat er dan van die bijzondere verbanden gelegd worden met andere Bijbelteksten heeft voor gelovigen nieuwe betekenis gecreëerd. Maar laten wij vandaag eens nader kijken naar wat Matteüs ons aan betekenis wil meegeven. Natuurlijk kennen wij Matteüs als de evangelist die voortdurend de profeten citeert

omdat hij geen breuk ziet tussen Jodendom en christendom maar een doorgaande lijn. In Jezus zijn de oude profetieën in vervulling gegaan. Wat ooit gezegd is in Naam van God krijgt in Jezus handen en voeten, wordt werkelijkheid. Ik denk dat Matteüs bij het schrijven over die wijzen uit het oosten en de geschenken die ze brengen aan het pasgeboren kind zelf zeker ook Jesaja 60 in zijn hoofd had. Hij citeert niet letterlijk. Waar hij wel woorden uit de profetieën gebruikt is wanneer aan het hof van Herodes de Schrift geopend wordt om te weten te komen waar het kind geboren is. Bethlehem is het antwoord. De heren overpriesters en schriftgeleerden citeren daarbij uit de profeet Micha en uit 2 Samuel. *Uit jou, Bethlehem in Efrata, te klein om tot Juda's geslachten te behoren, uit jou komt iemand voort die voor mij over Israël zal heersen.*

Het blijft natuurlijk vreemd dat die ster die de wijzen volgen nogal beweeglijk is. Eerst leidt de ster de wijzen naar Jeruzalem, naar het hof van Herodes waar het kind niet geboren is om daarna toch wat preciezer hen voor te gaan en stil te blijven staan boven het huis waar Jezus wel is. Met andere woorden, Matteüs vindt het noodzakelijk om de ontmoeting met Herodes in het verhaal te betrekken. Ja, het is een verhaal, want er is niets bekend over de geboorte van Jezus, maar Matteüs en Lucas beschrijven die geboorte beiden op hun eigen wijze, beiden met een groot geloof, beiden met een verlangen om betekenis door te kunnen geven. Waarom die ontmoeting met Herodes? Het is niet enkel een ontmoeting met deze wrede koning, maar ook een ontmoeting met de religieuze machthebbers. Dit alles geconcentreerd aan dat koninklijke hof. In vroegere tijden was het nog wel gebruikelijk dat koningen van Israël ook het hogepriesterschap bekleedden. Herodes is echter geen Jood maar een Idumeeër en kan daarom dat ambt niet bekleden. Hij gaat enkel over de benoeming, maar hij houdt de hogepriesters en schriftgeleerden volgens het verhaal wel dicht bij zich. Zij hadden immers grote invloed op de publieke opinie en waren zelf ook niet vies van een beetje macht. Als die wijzen dan zeggen dat ze zoeken naar de pasgeboren koning van de Joden schrikt Herodes hevig en heel Jeruzalem met hem. Niet alleen Herodes vreest gevaar voor zijn positie, de religieuze leiders ook. En überhaupt, waar tirannen van slag raken, heeft het volk mee.

Waar is de pasgeboren koning van de Joden? is de vraag die zoveel opheft teweeg brengt. De term 'koning der Joden' is een term die Joden zelf niet zouden gebruiken. Zij zouden zelf eerder spreken over de koning van Israël. Allereerst gebruikt Matteüs deze vraag om een onderscheid te maken tussen Herodes en Jezus, tussen de vazallenkoning die door Rome op de troon is neergezet en het kind dat koning zal zijn in Gods naam. Tussen de wrede heerser en kind van vrede. Het is ook opmerkelijk dat Matteüs alleen hier Herodes koning noemt en verder die titel niet meer gebruikt en alleen spreekt over 'Herodes'. Deze wrede heerser is de titel koning niet waard. Herodes wil de vraag van de magiërs ook beantwoord hebben en roept alle hogepriesters en schriftgeleerden van het volk samen om te vragen waar de Messias geboren is. Het grappige is dat de ster niet duidelijk genoeg is maar dat de Schrift erbij gehaald moet worden om de plaats te bepalen, of zoals Jaap Zijlstra dat in een gedicht verwoordt: *God spreekt Hebreeuws / en niet / de taal der sterren.*

Zoals Matteüs de gebeurtenissen rond de geboorte van Jezus vertelt, neemt hij de lezer bewust mee naar het einde van het grote verhaal, naar de dood van Jezus. Van de geschenken die de wijzen meenemen wordt gezegd dat het goud naar het koningschap

van Jezus verwijst, de wierook naar zijn goddelijke herkomst en de mirre naar zijn dood en begrafenis. Wanneer Herodes alle hogepriesters en schriftgeleerden van het volk samenroept, doet hij iets wat nagenoeg nooit gebeurt: hij roept het Sanhedrin bijeen. In het evangelie komt nog één keer het Sanhedrin bijeen en dat is om Jezus te veroordelen. De magiërs zoeken de koning van de Joden. Waar is die koning van de Joden? Het antwoord komt aan het eind wanneer boven het kruis het bord gehangen wordt waarop staat: Jezus van Nazareth, koning der Joden. Het is alsof Matteüs in de geboorte van Jezus de onvermijdelijke weg ziet die Hij moet gaan, een weg van liefde die weerstand oproept, een weg die zijn dood tot gevolg heeft. En zo komen we bij betekenis.

De vraag is telkens weer wat wij ontvangen in het kind dat in de kribbe ligt. Wat betekent de geboorte van Jezus voor ons en voor de wereld? Lucas kiest als decor de Romeinse keizer Augustus, een duistere tijd van onderdrukking en overheersing door een wereldrijk. Matteüs houdt het kleiner, hij kiest Herodes als decor die zelfs in Rome bekend was om zijn wreedheid. De komst van Jezus is nooit een komst in een vacuüm maar bijna een noodzakelijk gebeuren in een tijd die vraagt om licht, om redding, om toekomst. Of het nou de werkelijkheid is van 2000 jaar geleden of de werkelijkheid waarin wij leven. Wij hebben het dringend nodig dat God onze werkelijkheid aanraakt. Matteüs vertelt dat dat in de geboorte van dat kleine kind gebeurt. En wij als kerk belijden dat wij dat in Jezus ervaren: een antwoord op kilheid en dorheid. In de verhalen die wij lezen over het volwassen leven van Jezus, zien wij in zijn liefde en in zijn barmhartigheid de weg die God ons geeft naar nieuwe werkelijkheid. Het zijn die momenten waarin God de wereld lijkt aan te raken dat we de hoop vatten dat het anders kan, dat we niet overgeleverd zijn aan Augustus en Herodes, niet overgeleverd aan het geweld van deze wereld. Maar het verhaal laat de dood al meeklinken. We zien dat hoe meer de liefde groeit, hoe harder de weerstand is. Mensen willen niet veranderen, mensen willen de grote woorden niet horen, mensen willen zeker niet weten dat Gods toekomst ook wat van hen vraagt. En als die liefdesstem te luid wordt, wordt het tijd om hem de mond te snoeren. Gaandeweg groeien in het evangelie de plannen van de clerus, van de religieuze macht om Gods vleesgeworden woord uit de weg te ruimen. Geen hoopvol verhaal.

Ik moest terugdenken aan de lezing die Huub Oosterhuis hier gaf. In zijn woorden konden we zoveel herkennen van ons eigen gevoel van onmacht en ongeloof dat een nieuwe werkelijkheid mogelijk zou zijn. Vaak lijkt ons spreken over een wereld andersom een onmogelijke droom te zijn: het zal wel nooit gebeuren dat deze schepping nieuwe schepping wordt, dat de hel op aarde hemel op aarde wordt. Huub Oosterhuis gaf aan ons geloof twee woorden: *en toch*. En ik denk dat dat het belangrijkste is. Want dat verhaal van onze Heer in wie wij God herkennen, in dat verhaal waar liefde wil groeien maar de dood als antwoord krijgt, blijkt die dood niet het laatste woord te hebben. De liefde ging verder, kreeg handen en voeten in zijn leerlingen, als een vleesgeworden 'en toch'. De vraag wordt mij de laatste tijd gesteld wat wij gedenken in het avondmaal. Ik denk dat *en toch*; dat wij opstaan, aan tafel gaan, het brood breken en de wijn delen in navolging van onze Heer, als een weerwoord tegen de harde wereld, tegen de kille werkelijkheid waarin mensen dreigen te verdrinken en geen toekomst meer zien. En wij eten en drinken en zeggen met lijf en leden, in al onze vezels: en toch!

In de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Amen.